

TİCARİ SERBESTLEŞMENİN TEORİK TEMELLERİ VE YENİ TİCARİ SERBESTLEŞME TEORİLERİ

Hasan Alp Özel
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Biga İİBF İktisat Bölümü Dr.
alpalp78@hotmail.com

Özet

A. Smith'den günümüze, uluslararası ticareti açıklamaya yönelik çeşitli teoriler ortaya atılmıştır. Klasik ticaret teorilerinin özellikle 1960'lardan itibaren mevcut dış ticareti açıklamada yetersiz kalması yeni ticari serbestleşme teorilerinin gelişimine olanak sağlamıştır. Yeni ticari serbestleşme teorilerinin, klasik ticari serbestleşme teorilerinden önemli ölçüde ayrılarak, eksik rekabet piyasaları, ölçek ekonomileri, Teknoloji ve Ar-Ge yarışı üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Ticaret Politikası, Ticari Serbestleşme, Klasik Ticari Serbestleşme Teorileri, Yeni Ticari Serbestleşme Teorileri, Leontief Paradoksu.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF TRADE LIBERALISATION AND THE NEW TRADE LIBERALISATION THEORIES

Abstract

Various theories for explaining international trade have been put forward since Adam Smith. Following deficiencies occurred after 1960s in classical trade theories about explaining foreign trade have led to development of new trade liberalisation theories. It is seen that new trade liberalisation theories differ greatly than classical trade liberalisation theories as they mainly focus on markets of imperfect

competition, scale economies, technology and research and development areas.

Key words: Trade Policy, Trade Liberalisation, Classical Trade Liberalisation Theories, New Trade Liberalisation Theories, Leontief Paradox.

1. Giriş

Klasik iktisadın öncüsü Adam Smith, dış ticarete katılan ülkelerin farklılıklarını gözeterek ticarete katılan ülkelerin ticaretten kazançlı çıkacağını vurgulamıştır. Bu görüş Smith'i takip eden klasik iktisatçılarla zaman içerisinde daha da geliştirilmiştir. Ancak ülkelerin farklılıklarına dayanan dış ticaret tezi 1960'lara gelindiğinde mevcut dış ticareti açıklamada yetersiz kalmıştır. 1960'dan itibaren ülkelerin farklılıklarından doğan dış ticaret yerine ülkelerin benzerliklerinden kaynaklanan, bilgiye dayalı ve benzer endüstriler arasında yapılan dış ticaret teorileri geliştirilmeye başlanmıştır.

2. Ticari Serbestleşme

Ticaretin artan önemi ile birlikte birçok ülke ticaret politikasını yeniden düzenlemiştir (Dar ve Amirkhalkhali 2003: 1761). Bu düzenlemelerle ülkeler, piyasalara daha az müdahaleci, daha fazla serbestlik tanıyan politikalara yönelmiştir (Christiansenvd. 2009: 4). Ticari serbestleşme ile birlikte ulusal piyasalar yabancı mallara açılmakta, bu durum da piyasaların daha rekabetçi olmasına olanak sağlamaktadır (Mishkin 2009: 166). Ticari serbestleşme ile genel olarak hükümet müdahalelerinden kaynaklanan, ticaret akışının engellenmesine yönelik ticaret politikalarının değişmesi ifade edilmektedir. Bu politika değişiklikleri iki temel gruba ayrılmaktadır. Bu gruplardan birincisi tarifeler, vergiler, ek ücretler gibi değişkenleri kapsayan fiyat müdahalelerinden ve ikincisi ise kotalar, lisans hakları, yasaklar, gibi tarife dışı engellerden oluşmaktadır (Li 2004: 560).

Gerek gelişmiş ekonomiler, gerekse gelişmekte olan ekonomiler farklı düzeylerde ekonomik faaliyetleri kısıtlayıcı çeşitli politikalara başvurmaktadır (Krueger 1974: 291).

Tupy'ye göre (2005: 2), ticari serbestleşme seviyesi arttıkça ülkelerin refahı daha da artmaktadır. *Tupy*, ticari serbestleşmenin bütün dünyaya yayılmasının bütün ülkeler için yararlı olacağı görüşünü üç temel düşünceye dayandırmaktadır. Bunlardan birincisi, serbest ticaretin kaynak dağılımında etkinliği arttırdığı görüşüdür. Bir bardak su, nehir kenarında yaşayan birisi için, Sahara Çölü'nü geçen bir kişiye göre çok daha az değerlidir. Ticaret ise mal ve hizmetlerin değerini eşitlemenin en iyi yoludur. İkincisi, serbest ticaret, üreticilerin en iyi yapabildikleri mal ve hizmet üretimine yoğunlaşmalarını sağlamaktadır. Bu durum karşılaştırmalı üstünlük ilkesinin işlemesine olanak vermektedir. Üçüncü olarak ticaret, ürünlerin daha etkili metotlarla üretilerek tüketicilerin de avantaj sağlamasına sebep olmaktadır. Örneğin bir mal ya da hizmetin geniş bir piyasası yoksa bu mal veya hizmeti üretmek ekonomik olmamaktadır. Geniş bir piyasa için üretilen mal ve hizmetler ürün maliyetinde bir azalmaya sebep olmaktadır. Ürün maliyetinde meydana gelen bu azalma mal ve hizmetlerin daha düşük ücretlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum ise tüketicilerin hayat standartlarında bir artışa sebep olmaktadır. Milner, Morrissey ve Zgova'da (Milner 2008: 5), ticaretin önündeki kısıtlamaların kaldırılmasıyla işlem maliyetlerinin azalması sonunda üreticiler kadar tüketicilerin de fiyat avantajı sağlayacağını savunmaktadır. Sonuç olarak ticari serbestleşme, kaynakların daha etkili dağılmasına yardımcı olmaktadır (Chang vd. 2009: 33).

Yurttaşların ve yabancıların kota ve tarifeler gibi suni kısıtlamalar olmadan, birbirleriyle ticaret yapabilmesi olarak tanımlanan ticari serbestleşme sonucunda, uzmanlaşmanın kolaylaşması (Giovannive Levchenko2009: 558), rekabet ve bilgi transferinin teşviki sayesinde, ülkelerin ekonomik seviyelerinin birbirine yaklaşacağı savunulmaktadır (Caminis 2007: 181).

3. Ticari Serbestleşmenin Teorik Temelleri

Doğal kaynakların yeryüzüne homojen olarak dağılmaması ülkelerin bazı malların üretiminde uzmanlaşması, ülkeler arasında ticari ilişkilerin doğmasına neden olmuştur. Leontief, ülkeleri dış ticarete iten sebebin, ülkelerin uluslararası iş bölümünün faydalarından yararlanma isteği olduğunu belirtmiştir (Leontief 1953: 332).

3.1. Klasik Ticari Serbestleşme Teorileri

İktisat bilimine sistemli bir yaklaşım getiren Smith, Merkantilist iktisatçıların düşüncesinin tersine, dünyadaki değerli kaynakların sabit olmadığını, iş bölümümü ve uzmanlaşma ile bu kaynakların verimliliğini arttırmanın mümkün olduğunu savunmuştur. Smith'e göre iş bölümü sonucunda aynı sayıda insanın eskiye göre daha fazla iş yapabilmesinin başlıca üç nedeni vardır. Bunlardan birincisi, her işçinin kendi işinde becerisinin artmasıdır. İkincisi, bir işten diğer işe geçerken genellikle yitirilen zamandan tasarruf edilmesi ve üçüncü olarak da işi kolaylaştıran ve tek kişiye birçok kişinin yapabildiği işi yapmasına olanak sağlayan makineleşmedir (Smith 1985: 21). Smith bu üç faktör sayesinde ekonominin genişleyerek üretimde verimliliğin artacağını savunmaktadır (Kazgan 2008: 81).

Smith, serbest ticaret ve uluslararası uzmanlaşmanın sağladığı yararları Mutlak Üstünlükler Teorisi (Theory of Absolute Advantages) ile açıklamaktadır. Smith'e göre bir ülke, diğer bir ülkeye göre hangi malı daha az maliyette üretiyorsa o malın üretiminde uzmanlaşarak o malı ihraç etmeli, pahalıya ürettiği malı ise ithal etmelidir (Saçık 2009:166). Smith, kaynakların etkin dağılımının ancak serbest ticaretin avantajlarıyla sağlanabileceğini vurgulamaktadır (Myint 1977: 232).

Mutlak üstünlükler teorisi ülkelerin hangi malın üretiminde mutlak olarak daha üstün ise o malın üretiminde uzmanlaşmasını savunmaktadır. Dolayısıyla Smith'e göre, bir ülke tüm malları diğer ülkeden daha ucuza üretebiliyorsa, dış ticaret yapması karlı

mayacak Smith'in Mutlak Üstünlükler Teorisi'nin bu eksikliği David Ricardo (1817) Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi (Theory of Comparative Advantages) ile gidermeye çalışmış ve Ricardo'ya göre ülkelerin dış ticarettir yararı ağlamaları için Mutlak üstünlüğe sahip olmasına gerek yoktur. Ricardo'ya göre bir ülkenin birden fazla malda mutlak üstünlüğe sahip olması durumunda çok maliyet avantajına sahip olduğu ürünün ithal edilmesi manlaşmal ve diğer malı ithal etmelidir (Koc ve Deniz 2006: 165).

Smith ve Ricardo, geliştirmiş oldukları dış ticaret teorileri doğal ayrı bir lütuf, emeyi s emeğin birikmiş şekli olarak tanımlar. Ayrıca dış ticaret teorilerinde arz yönlü değişimler, talep faktörünü ihmal ettiler. John Stuart Mill dış ticaretin zaman zaman ekonomisinde klasik iktisatçılar tarafından ihmal edilen talep unsurunu da ortaya koymuştur. John Stuart Mill, arş talep yoluyla dış ticaretin teknolojik gelişmeyi teşvik ettiğini düşünmüştü. Mill'e göre ihracat mallarının bir kısmının katılması ya da ihracat maliyetlerine olumlu etki olan teknolojik bir değişim ihracat mallarında verimliliği de artırarak ülkenin karşılıklı talep ile belirlenen ithal mallarını daha ucuz almasını sağlamaktadır (Bayraktutan 2003: 177).

Mill'in ortaya atılan Karşılıklı Talep Kanunu, Alfred Marshall tarafından daha da geliştirilmiştir. Marshall'ın çalışmalarından özellikle Tekli ve Çoklu Talep Kuramı (Offer Curves) geliştiren Teklif eğrisi, fiyatlar belirli miktardaki ithal mal karşılığında ne miktarda ihracat malı teklif edileceğini gösteren bir eğridir (Öztürk 2003: 18-19). Haberler ise uluslararası ticarete, malların fiyatlarını ölçmede klasik iktisatçıların kullandığı emek-değer kavramı yerine bir maliyeti kavramını kullanmıştır (Bayraktutan 2003: 178). Klasik Maliyeti Teorisi'ne göre, bir malın fiyatı o malın üretimi için kullanılan bütün üretim faktörlerinin toplam maliyetinden oluşur. Haberler, emeğin dışındaki üretim faktörlerinin dikkate alınması durumunda, iki ülkedeki fiyat maliyetlerinin farklı olması durumunda, Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi'nin, emek değer teorisine dayanmadan da aynı sonuçları vereceğini savunmaktadır (Karluk 2002: 16).

Klasik Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi, ülkelerin arasındaki üretim maliyetleri farkı olduğu sürece kazançlı dış ticaret

farklılığın kaynağını açıklamamıştır. Karşılaştırmalı üstünlükler Teorisi'nin bu eksikliğini Eli Heckscher (1919) "Faktör Donanım Teorisi" (Factor Proportions Theory) ile gidermeye çalışmıştır. Daha sonra Bertil Ohlin (1933) Faktör Donanım Teorisi'ni geliştirici çalışmalarında bulunmuştur. Bu ikilinin çalışmalarından dolayı teoriye Heckscher-Ohlin Teorisi denilmektedir (Seyyidoglu 2009: 79). Teori ihalat ve ihracat şekilleri ile faktör donanımı ve üretim yöntemi arasında bir bağlantı kurmuştur (Jones 1957: 1). Heckscher-Ohlin Teorisi daha sonraki teorik ve ampirik araştırmalarda önemli bir rol oynamıştır (Helpman 1984: 84).

3.2. Yeni Ticari Serbestleşme Teorileri

Klasik iktisatçıların dış ticaret ile ilgili görüşleri kuşkusuz iktisat teorisinde önemli bir yere sahiptir. Ancak, Faktör Donanım Teorisi'nin uluslararası ticaret akımlarını açıklamada yetersiz kalması, "Yeni Ticaret Teorileri" olarak bilinen ve büyük ölçüde eksik rekabet, ürün farklılaşması ve ölçek ekonomilerine önem veren yeni teorilerin doğmasına neden olmuştur (Çakırnak 2006: 34).

Yeni ticaret teorileri, son zamanlardaki coğrafya ve ticaret hakkındaki literatür, ekonomistlerin ticaret anlayışlarını büyük ölçüde zenginleşirmiştir. Yeni ticaret teorilerine göre, ticaret ve ticaretten elde edilen gelirler, firmaların ölçek ekonomilerini kullandıkları ve rekabetin mükemmel olmadığı bir ortamda ürün farklılıklarını takip etdikleri için herhangi bir karşılaştırmalı üstünlük modelinden bağımsız olarak ortaya çıkabilmektedir. Coğrafya ve ticaret hakkındaki literatür bu araştırma kolunun doğal bir uzantısı olup sanayi yığılmasının ve bölgesel farklılıkların nakliye maliyetleri, pazar büyüklükleri ve ticaret politikası rejimlerinin bir sonucu olarak (ssal bir şekilde nasıl ortaya çıkacağına odaklanmaktadır (Markusen 2005: 169).

3.2.1. Nitelikli İşgücü Teorisi

D.B. Keesing ve I. B. Kravis tarafından ortaya atılan Nitelikli İşgücü (Skilled Labor) Teorisi'ne göre sanayileşmiş ülkeler arasındaki dış ticaretin önemli bir bölümü nitelikli işgücü farklılığı ile açıklanmaktadır. Her ülkenin sanayi yapısı farklıdır. Bu farkın sebebi faktör fiyatları, faktör verimliliği ve faktör oranlarından kaynaklanmaktadır (Keesing 1965: 288). Mesleki ya da nitelikli işgücü bakımından zengin olan ülkeler, üretimlerinde büyük ölçüde bu faktörlerden üretilmiş mallarda uzmanlaşmaktadır. Diğer taraftan, niteliksiz emeğe sahip olan ülkeler ise, niteliksiz emeği içeren malların üretiminde uzmanlaşmaktadır. Dolayısıyla nitelikli emeğe sahip olan ülkeler bu ürünleri üretip ihraç ederken, niteliksiz emeğe sahip olan ülkeler niteliksiz emeği içeren malları üretmekte ve ihraç etmektedir (Atik 2006: 25). Keesing nitelikli iş gücünün sadece dış ticareti belirlemede önemli bir rol oynamadığını, aynı zamanda ekonomik büyümede de etkin bir rol oynadığını savunmaktadır (Keesing 1966: 24-26).

Teoriye göre, nitelikli iş gücü yoğun bir ülkenin ticari serbestleşme uygulamasıyla birlikte nitelikli iş gücü istihdam eden ülkenin ürettiği malın nispi fiyatında bir artış görülecektir. Heckscher-Ohlin Teorisi'ne göre bu durum, bu malın üretiminde uzmanlaşmayı gerektirmektedir. Sonuç olarak nitelikli iş gücü istihdam edilmeyen ürünlerde üretim seviyesi ve istihdam azalmaktadır. Bu durum ise nitelikli olmayan işgücü arzında bir artışa neden olmaktadır. Nitelikli İşgücü Teorisi, Heckscher-Ohlin Teorisi'ne beşeri sermayeyi de ekleyerek dış ticareti açıklamaktadır. Dolayısıyla Heckscher-Ohlin Teorisi'yle çelişmemektedir (Öztürk 2009: 24-26).

3.2.2. Teknoloji Açığı Teorisi

M. V. Posner tarafından ortaya atılan Teknoloji Açığı (Technological Gap) Teorisi'ne göre sanayileşmiş ülkeler arasında meydana gelen ticaretin önemli bir bölümü yeni mal ve üretim süreçlerine dayanmaktadır. Çoğunlukla sanayileşmiş ülkelerde kurulan yenilikçi firmalar sayesinde geliştirilen yeni ürünlerle bu

ülkeler ihracatta bir üstünlük elde etmektedir. Ancak bu üstünlüğü zamanla daha ucuz emek faktörüne sahip olan ülkelere kaptırma riskleri bulunmaktadır. Dolayısıyla üstünlük elde eden ülkelerin üstünlüklerini devam ettirebilmesi yeni ürünleri geliştirmeye devam etmesine bağlıdır (Seyidoğlu 2009: 101).

Posner yapmış olduğu çalışmasında, ticarete, sanayileri etkileyen teknik değişiklikler ve gelişmelerin neden olduğunu ileri sürmüştür. Çünkü belli teknik değişiklikler bir ülkeden çıkmakta olduğundan, özellikle dünyanın geri kalanının bu ülkenin yeniliklerini kopyalaması için geçen zamana kadar bu malları ithal etmesi gerekmektedir. Bu gibi bir modelin dünya ticaretinin önemli kısımlarını daha iyi açıklayabileceği, ancak asıl amacın mevcut olan açıklamaların yerine geçmektense ekleme yapmak olduğu ileri sürülmektedir (Posner 1961: 323).

Posner, teknik bilginin kolaylıkla erişilebilen bir meta olmadığını savunmaktadır Posner'e göre, ülkeler arasında faktör donanımı bakımından bir fark olmasa dahi dış ticaret yapılabilir. Bunun sebebi bir ülkede olan teknik bilginin diğer ülkede bulunmamasıdır. Bu sebepten dolayı yeni teknolojik gelişmeler, bu gelişmeyi gerçekleştiren firmaların bir süre için tekелci konuma gelmelerini sağlamaktadır. Firmanın tekелci konumu, diğer firmaların bu teknik bilgiyi öğrenme sürecine bağlıdır (Öztürk 2009: 39-40).

Teknoloji Açığı Teorisine göre teknolojik yenilik üretimde farklılık yaratmaktadır. Yeniliğin meydana geldiği üründe ülke karşılaştırmalı üstünlük sağlamaktadır. Bu sayede teknolojik yenilik diğer ülkelere geçmeden önce üretilen ürünler, bu teknolojiye sahip olmayan ülkelere ihraç edilmektedir. İhracattaki bu üstünlük diğer ülkelerin bu teknolojiye sahip olmasına kadar devam etmektedir. Teori yeni teknolojiler sayesinde meydana gelen yeniliklerin patent ve fikri hak yasaları ile korunması sonucuna bu yenilikleri bulan firmaların monopol gücüne sahip olunacağını savunmaktadır. Dolayısıyla bu yeniliklerin oluşturulduğu ülkeler bu malların üretiminde karşılaştırmalı bir üstünlük elde etmektedir. Zamanla teknolojinin diğer ülkeler tarafından kullanılması ve daha ucuza üretilmesi durumunda ise ilk ülke bu üstünlüğünü kaybetmektedir (Karluk 2009: 168-170).

3.2.3. Ürün Dönemleri Teorisi

Raymond Vernon tarafından ortaya atılan Ürün Dönemleri (Product Cycle) Teorisi, Posner tarafından ortaya atılan Teknoloji Açığı Teorisi'nin genelleştirilmiş ve geliştirilmiş bir şeklidir. Teoriye göre ürünü ilk olarak üreten ülke öncelikle iç pazara yönelmekte, daha sonra ihracata başlamaktadır. Sonraki aşamada ise yeni ürün diğer ülkeler tarafından da üretilmeye başlanmaktadır. Bu durumda ürünü daha düşük maliyette üretebilen ülkeler, ihracat piyasasında daha ağırlıklı bir yer edinmektedir. Bu durumda, yenilikçi ülkenin ihracatında azalma yaşanmaktadır. Sonuçta yenilikçi ülke, ürünün üretimini daha ucuza üreten ülkeye bırakmaktadır (Seyidoğlu2009: 102-103). Teori yeni bir ürünün bulunuşundan başlayarak standart bir ürün haline dönüşüncüye kadar yeni ürün, olgunlaşan ürün ve standart ürün olmak üzere üç temel dönemden geçtiğini savunmaktadır (Vernon1966: 195).Vernon'un temelde üç döneme ayırdığı Ürün dönemleri Teorisi'ni daha ayrıntılı olarak beş döneme ayırmak mümkündür (Öztürk 2009: 42-43)

- Birinci dönemde yeni ürün yurtiçi piyasaya tanıtılmaktadır. Üretim ihracata değil iç piyasa talebini karşılamaya yöneliktir. Ürün tüketiciye yakın yerlerde üretilerek daha da geliştirilmeye çalışılmaktadır. Yeni teknoloji sadece yurtiçi firmada olduğu için üretim sadece yurtiçinde yapılmaktadır.
- İkinci dönemde, ürün önemli ölçüde olgunlaşmıştır. Yurtiçinde tanıtılan ve başarılı bir şekilde satışı yapılan yeni ürünün satışı hızlanmaktadır. Ürün iç piyasaya yönelik olma özelliğini korumakla beraber, ürünün ihracatına başlanmaktadır.
- Üçüncü dönemde, üretim teknolojisi yaygınlaşmış ve standartlaşmıştır. Yenilikçi firma iç ve dış piyasalara teknoloji lisansı vermeyi karlı bulmaya başlamıştır.
- Dördüncü dönemde standart üretim maliyetini düşürmek için üretim, üretim maliyetinin daha düşük olduğu ülkelerde yapılmaya başlamıştır. Yeni ürünün lisansını alan ihracatçı ülkeler daha düşük maliyette üretim yaparak ihracatlarını arttırmakta, dolayısıyla

yenilikçi ülkenin ihracatında bir azalma meydana gelmektedir.

- Beşinci dönemde, yenilikçi ülkenin iç piyasa talebi de yerli üretim yerine ithalat yoluyla karşılanmaya başlanmaktadır. Bu devrede teknoloji dünya geneline yayılmıştır. Ürün ya da teknoloji gelişmiş bir ülkede üretilip geliştirilmekte, yeterli olgunluğa kavuşunca en düşük maliyetli yerde kitlesel üretim gerçekleşmektedir. Bu aşamada ürün, emek ve taşıma maliyetleri düşük yeni sanayileşen ülkelerde üretilmekte ve buradan ihraç edilmektedir (Bayraktutan 2003: 181).

Ürün dönemleri teorisinin temel varsayımlarını şu şekilde özetmek mümkündür (Karluk 2009: 170-171).

- Karşılaştırmalı üstünlük ürünün hangi dönemde olduğuna göre değişmektedir,
- Teknik bilgi kolaylıkla elde edilemez,
- Ölçek ekonomiler ve dışsal ekonomiler vardır,
- Üretim ve pazarlama yöntemleri zamanla değişebilir,
- Tüketici zevk ve tercihleri ülkeler arasında farklıdır,
- Monopol ve oligopol piyasaları geçerlidir,
- Çokuluslu şirketler vardır.

Ürün Dönemleri Teorisi'ne ABD ve Japonya arasındaki ihracat çekişmesi örnek olarak verilmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'li üreticiler vakum tüplü radyo üreterek uluslararası piyasaya girmişlerdir. Kısa süre sonra ise Japon radyo üreticileri ABD teknolojisini taklit ederek ve daha ucuz emek kullanarak ABD'nin uluslararası piyasalardaki ihracatçı önderliğini kırmıştır. Benzer bir durum transistor teknolojisi için de yaşanmıştır. ABD'de geliştirilen transistor teknolojisi yine Japonya tarafından birkaç yıl sonra taklit

edilmiş ve bu yeni ürün için uluslararası piyasadaki ABD'nin ihracatçı liderliği sona ermiştir (Öztürk 2009: 44).

3.2.4.Tercihlerde Benzerlik Teorisi

Staffab Burenstam Linder tarafından öne sürülen Tercihlerde Benzerlik (Similarity in Preferences) Teorisi'ne göre ürünlerin ticaretinin üretim maliyetinden çok ülkeler arasında zevk ve tercihlerin benzerliğine bağlı olduğunu savunulmaktadır (Seyidoğlu 2009: 104). Ülkedeki firmalar, halkın en çok talep ettiği malları üretecektir. Dolayısıyla da bu malların ülke içinde geniş bir piyasası bulunmaktadır. Bu mallar aynı zamanda yurtdışına ihraç edilen mallardır. Bu malların yurtdışına ihraç edildiği en uygun ülkeler ise ülke halkının tercihlerinin benzer olduğu diğer ülkelerden oluşmaktadır. Teoriye göre, öncelikle halkın talep ettiği ürünler üretilmekte ve dolayısıyla da bu ürünler ihraç edilmektedir. Ülkedeki çok zengin veya çok fakir gibi azınlık gruplarının talep ettiği mallar ise ithal edilmektedir. Bu şekilde talep yapıları birbirine benzeyen ülkeler daha çok ticaret yapmaktadır. Dolayısıyla teoriye göre, ülkeler arasında gelir dağılımı ve kişi başına gelir seviyesi farkı ne kadar az ise ülkelerin birbirleriyle yaptığı ticaret aynı oranda yoğun olmaktadır (Öztürk 2009: 38-39). Ülkelerin ne tür mallarda uzmanlaşacağı ülkelerin iç taleplerine ve ülkelerin gelir seviyesine bağlı olmaktadır. Gelir seviyesi birbirine yakın ülkeler arasındaki ticaret hacmi gelir seviyesi farklı ülkeler arasındaki ticaret hacmi ile karşılaştırıldığında daha yüksek olmaktadır (Emirhan 2008: 863).

3.2.5. Ölçek Ekonomileri Teorisi

F. Graham ve G. C. Haufbauer'in öne sürdüğü Ölçek Ekonomileri (Scale Economies) Teorisi'ne göre bazı endüstriler ölçek ekonomisi avantajlarından yararlanarak üretim artışına olanak sağlamaktadır. Eğer üretim ölçeği büyürken ortalama birim maliyetleri düşüyorsa üretimde ölçeğe göre azalan maliyet veya artan getiri söz konusudur (Seyidoğlu 2009: 105-106).

Ölçek ekonomileri içsel ölçek ekonomileri (internal scale economies) ve dışsal ölçek ekonomileri (external scale economies) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İçsel ölçek ekonomileri firmanın kendi üretim seviyesini arttırmasıyla maliyetlerde bir düşüş olması ile oluşurken, dışsal ölçek ekonomileri firmanın bulunduğu endüstride üretim hacminin genişlemesi sonucunda firmanın ortalama maliyetlerinde meydana gelen bir azalma ile oluşmaktadır. Geniş bir iç pazara sahip olan ülkeler içsel ve dışsal ölçek ekonomilerinin avantajlarından yararlanarak daha düşük maliyette ürettikleri ürünlerde karşılaştırmalı bir üstünlük elde etmekte ve bu malların ihracatçısı olmaktadır (Öztürk 2009: 34-35). Krugman da benzer şekilde bir malın geniş bir ulusal pazarının olması, bu malın ihracatında da ülkeye avantaj sağladığını savunmaktadır (Krugman 1980: 950).

3.2.6. Monopolcü Rekabet Teorisi

Monopolcü Rekabet (Monopolistic Competition) Teorisi benzer yapıdaki ülkelerin endüstriler arası büyük hacimli ticaret akışının nedenlerini açıklamaya yönelik oluşturulmuştur (Helpman 1987: 63). Monopolcü rekabet teorisi ile bir ülkenin aynı malın değişik türlerinin hem ihracatçısı hem de ithalatçısı olmasının sebepleri açıklanmaktadır. Sanayi kesimindeki firmalar genellikle ölçeğe göre artan verim koşulları altında çalışmaktadır. Bu durum ise zaman içerisinde monopolcü rekabet piyasasının oluşumuna neden olmaktadır. Aynı endüstri dalında bulunan firmaların ürettiği malların, kalite, kullanım, paketlenme ve satış sonrası hizmetler gibi çeşitli alanlarda farklılık göstermesi monopolcü rekabet piyasasının oluşumunda önemli etkilere sahiptir. Dış ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasıyla, ülkenin dış ticarete hangi alanda uzmanlaşması gerektiği, karşılaştırmalı üstünlük teorisi kapsamında belirlenmektedir. Uzmanlaşmaya gidilen sanayi dallarında sadece belirli mal türleri üretilmekte ve bu mallar ihraç edilirken, dışarıdan da değişik türler ithal edilmektedir. Bir ülke karşılaştırmalı üstünlüğe sahip endüstri dallarında net ihracatçı konumundadır. Ayrıca bu endüstri ürünlerinin bir kısmını da ithal etmektedir. Monopolcü rekabet teorisine göre, ülkeler faktör donatımı bakımından ne ölçüde

benzerlik gösterirse aralarındaki ticaret o derece endüstri içi (intra-industry) olmaktadır (Seyidoğlu2009: 106-107). Sanayiler arası ticaret ise genel anlamıyla benzer faktör gelirlerine sahip olan ülkeler ve benzer faktör yoğunluklarına sahip olan mallar arasındaki ticaret olarak tanımlanmaktadır (Horvat 1999: 82).

3.2.7. Endüstri İçi Ticaret Teorisi

Geleneksel dış ticaret, uluslararası ticaretin temelde mamul mallar ile birincil mallar arasında olacağını öngörmektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında yapılan çeşitli araştırmalarda ise dış ticaretin mamul malların birbiriyle değişimi şeklinde geliştiği savunulmuştur. Yazarlara göre sanayi ülkelerinin aralarında yapmış olduğu toplam ticaretin önemli bir kısmı bu şekilde gerçekleşmektedir. 1994’de ABD 315 milyar ABD Dolar’lık makine ve ulaştırma teçhizatı ihraç ederken aynı yıl 315 Milyar ABD Dolar’lık makine ve ulaştırma teçhizatı ithal etmiştir (Walther 2002: 177). Endüstri İçi Ticaret (Intra-Industry Trade) Teorisi geleneksel dış ticaret teorilerinin bu eksikliğini giderme amacına yönelik olarak geliştirilmiştir (Öztürk 2009: 31).

Monopolcü Rekabet Teorisi’nin belirli bir kesitini ele alan endüstri içi ticaret aynı endüstri grubu içinde faaliyet gösteren firmaların görünüş, kullanım şekli, marka gibi farklılıklar gösteren malların ihracatı ve ithalatına dayanan bir dış ticaret şeklidir (DTM 2010). Endüstri içi ticarete bir ülke aynı endüstriye ait malları hem ihraç hem de ithal etmektedir. Endüstri içi ticaret ölçek ekonomileri ve mal farklılaştırmasından kaynaklanmaktadır. Benzer faktör donanımına sahip olan ülkelerin toplam ticaretinin endüstri içi ticaret ağırlıklı olduğu görülmektedir (Seyidoğlu 2009: 112). Zaman içinde özellikle sanayi ülkeleri faktör donanımı bakımından birbirlerine benzemektedir. Dolayısıyla dünya ticaretinde karşılaştırmalı üstünlüğün sebep olduğu endüstriler arası ticaretten ziyade, ölçek ekonomilerinin neden olduğu endüstri içi ticaret önemli bir yer tutmaktadır (Öztürk 2009: 32). Geçen yüzyılın ilk yarısında, endüstriler arası ticaret, toplam ticarete önemli bir yere sahipken, günümüzde bu liderliği endüstri içi ticaret almıştır. Günümüzde uluslararası ticaret büyük oranda, farklı ürün gruplarının değişiminden

çok aynı ürün gruplarının değişiminden oluşmaktadır (Yılmaz 2009: 2).

3.2.8. Ürün Farklılaştırması Teorisi

Klasik uluslararası ticaret teorilerinde, ticarete konu olan ürünlerin homojen olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayım piyasada tam rekabet koşullarının varlığının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda homojen bir ürünün aynı ülke tarafından hem ithal hem de ihraç edilemeyeceği anlamı taşımaktadır. Ancak sanayi ürünlerinin önemli bir bölümü homojenlikten uzaktır. Ürünlerin ambalajları, kullanım şekilleri, görünümleri veya üretici firmaların reklam kampanyaları sayesinde tüketicinin gözünde ürünlerde bir farklılaşma meydana gelmektedir (Seyidoğlu 2009: 112).

P. R. Krugman, K. J. Lancaster öncülüğünde geliştirilen Ürün Farklılaştırması (Product Differentiation) Teorisi'ne göre, bir firma tarafından üretilen ürün, piyasada var olan veya piyasaya girme potansiyeli bulunan firmalarca üretilen veya üretilecek ürünlerin tam ikamesi olmamaktadır. Mal farklılaştırması sayesinde tüketiciler dış ticaret yoluyla daha çeşitli tüketim malı alma olanağına kavuşurken, üreticiler için ölçek ekonomisinden kaynaklanan maliyet düşüşleri meydana gelmektedir. Maliyetlerde meydana gelen düşüşler ise fiyatlara yansyarak tüketicilere daha çeşitli bir mal demetini, daha düşük fiyata alma olanağı sağlamaktadır (Öztürk 2009: 45-46).

3.2.9. Rekabetçi Üstünlükler Teorisi

Rekabetçi Üstünlükler (Competitive Advantage) Teorisi Micheal E. Porter tarafından geliştirilmiştir (Kibritçioğlu 2010: 2). Bu teorinin ayırt edici özelliği, uluslararası firmaların küresel piyasada nasıl başarılı olacağına ilişkin koşulları incelemesidir (Öztürk 2009: 47). Porter'e göre ülkelerin güçlü ihracatçı yapısı ülkelerdeki çokuluslu şirketlerin rekabetçi yapısından kaynaklanmaktadır (Porter 1990: 74).

Teoriye göre, ülkelerin ya da hükümetlerin birbiriyle rekabet halinde oldukları konu, ürünlerin fiyatları veya kalitesi değildir. Ülkeler giderek daha çok küreselleşen piyasalarda, ülkelerini çokuluslu şirketler için daha çekici hale getirmeye çalışarak rekabet etmektedir. Bu tarz uygulanan politikalarda ucuz emek gibi kısa dönemli politikalardan çok, sağlam ve yaygın iletişim ve ulaşım yapısı gibi uzun vadeli politikaların izlenmesi önemli olmaktadır. Yerli bir firmanın gerek yurtiçinde gerekse yurtdışında uluslararası rekabet gücüne sahip olması, bir yandan ürün fiyatı, diğer yandan ürünün kalitesi, ürünün tesliminde dakiklık ve satış sonrası servis gibi fiyat dışı unsurlara da bağlı olmaktadır (Kibritçioğlu 2010: 2).

4. Ticari Serbestleşmeye Yönelik Eleştiriler

Ticari serbestleşmenin ekonomik büyümeyi hızlandırdığı ve ekonomik krizlerin etkisini azalttığı yönündeki görüşlerin karşısında, ticari serbestleşmenin ekonomik krizlerin gelişimini kolaylaştırdığına yönelik görüşler de bulunmaktadır. Ticari serbestleşmenin ekonomik krizlerin etkilerini arttırdığı görüşü, büyük ölçüde dünya ekonomisiyle entegre olan piyasaların, dünya ekonomisindeki dalgalanmalardan daha yüksek oranda etkileneceği görüşüne dayanmaktadır (Cavallo ve Frankel 2008: 1441).

Serbest ticaret görüşünü savunan iktisatçıların karşısında gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerin ekonomik yapılarının farklılığından dolayı gelişmekte olan ülkelerin belirli bir seviyeye kadar korumacı ticaret politikaları uygulamasını savunan görüşler bulunmaktadır (Dinler 2009: 521). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde çok sınırlı bir uluslararası ticari açıklık uygulandığı görülmektedir. Bu politikalar ithal ikameci sanayileşme politikaları olarak isimlendirilmektedir (Edwards 1993: 1358-1359). Hans Singer (1950) ve Raul Prebisch (1950), yaptıkları ayrı çalışmalarda hammadde ve tarım ürünleri olarak isimlendirilen birincil malların sanayi ürünleri olarak sınıflandırılan mamul mallara göre nispi fiyatının zamanla azalış eğilimi içerisinde olduğunu savunmuştur. Bu görüş Singer-Prebisch Tezi olarak isimlendirilmektedir. Singer-Prebisch Tezi'ne göre gelişmiş ülkeler ve az gelişmiş ülkeler arasında yapılan serbest

ticaretin uzun dönemde az gelişmiş ülkeler aleyhine şekillenmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlerden birincisi az gelişmiş ülkelerin ihracatında gıda ürünlerinin önemli bir yer tutmasıdır. Singer-Prebisch Tezi'ne göre gelir arttıkça gıda maddelerine yapılan harcamalar azalırken sanayi mallarına yapılan harcamalar artmaktadır. Sonuç olarak az gelişmiş ülkelerdeki ithalat talebi, kendi ihraç mallarına olan talepten daha hızlı yükselmektedir. Ayrıca birçok gelişmiş ülke tarım kesimini korumaya yönelik çeşitli önlemler uygulamaktadır. Bu durum da az gelişmiş ülkelerin ihracatının azalmasına neden olmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin ihraç mallarının üretiminde meydana gelen teknolojik bir yenilik bu ürünlerin daha fazla üretilmesine neden olurken, artan ürün sayesinde fiyatlar düşmektedir. Oysa gelişmiş ülkelerde meydana gelen bir ürün artışı, güçlü sendikaların da etkisiyle ürün fiyatlarının düşmesi şeklinde değil ücretlerde bir artış şeklinde kendini göstermektedir. Bir diğer neden ise, gelişen teknoloji sayesinde doğal hammaddelerin yerine yapaylarının üretiliyor olmasıdır. Bu durum az gelişmiş ülkelerin ihraç ettiği doğal hammaddelere olan talebi azaltmaktadır. Singer-Prebisch Tezi'ne göre, gelişmiş ekonomiler ile az gelişmiş ekonomiler arasındaki bu farklılıklardan dolayı, bu ülkeler arasındaki ticaret uzun dönemde az gelişmiş ülkeler aleyhinde olacaktır (Seyidoğlu 2009: 564-565).

Singer-Prebisch Tezi'nin iki temel üzerine kurulduğunu söylemek mümkündür. İlk olarak ham madde ve malların uluslararası fiyatlarında sürekli kötüleşme, az gelişmiş ülkelerin sanayileşmemesi durumunda, zengin ve fakir ülkeler arasında sürekli büyüyen bir uçurumun genişlemesine neden olacaktır. İkinci olarak, sanayileşmek için, az gelişmiş ülkeler, yeni gelişmekte olan üretim sektörünün korunması şeklinde geçici bir yardıma ihtiyaç duymaktadır. Bu düşünce sanayileşme için Genç Endüstri Tezi (Infant Industry Thesis) ile yakından ilişkilidir (Edwards 1993: 1358-1359). Genç Endüstri Tezi'ne göre başka ülkelerde daha önce kurulmuş olan bir endüstri dalı, aynı alanda yeni kurulacak olanlara göre üstünlük kazanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yeni kurulan endüstrilerin, gelişmiş ülkelerde daha önce kurulmuş olan endüstri ile rekabet edebilmesi için belirli bir düzeye gelene kadar korunması gerekmektedir. Bunun nedeni üretim hacminin genişlemesiyle maliyetlerde meydana gelen

azalma ve ürünün kalitesinde meydana gelen artışlardır (Öztürk 2009:123-124).

Birincil malların ihracatçısı olan ülkeler, mamul malların üretiminde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olan ve bu malların ihracatçısı konumdaki gelişmiş ülkelerin aksine sanayileşmenin sebep olduğu kardan yoksun kalmaktadır. Singer-Prebisch Tezi'ne göre, gelişmekte olan ülkelerin dış ticaretinde uzun dönemde bir bozulma eğilimi bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin dış ticaretindeki bozulma eğiliminin dış ticaret dengeleri üzerine direk etkileri üç şekilde özetlenmektedir (Yamak 2006: 129).

- Dış ticaret haddindeki değişimlerin sebep olduğu gelir etkisi (Hanberger-Laursen-Metzler Etkisi), dış ticaret haddindeki değişimlerin neden olduğu ikame etkisine baskında; söz konusu ekonominin dış ticaret dengesi uzun dönemde kötüleşme eğilimine girmektedir.

- Dış ticaret haddindeki değişimlerin sebep olduğu ikame etkisi, yine bu değişimlerin neden olduğu gelir etkisine baskınsa (söz konusu ekonomide Marshall-Lerner Koşulu sağlanıyorsa), söz konusu ekonominin dış ticaret dengesi uzun dönemli bir iyileşme eğilimine girmektedir.

- Dış ticaret değişimlerinin neden olduğu ikame etkisi ile gelir etkisi birbirlerini dengeliyorsa, söz konusu ekonominin dış ticaret dengesi üzerinde herhangi bir etki ortaya çıkmamaktadır. Dış ticaret haddindeki uzun dönemli bozulma eğiliminin dış ticaret haddindeki oynaklık dolayısıyla gelişmekte olan ekonomiler için çeşitli dolaylı etkileri olacağı öne sürülmektedir. Örneğin Singer, dış ticaret hacmindeki ve değerindeki değişmelerin az gelişmiş ülkeler için daha önemli olduğunu savunmuştur. Bunun sebebi ise az gelişmiş ekonomilerin gelir fazlalıklarının genel olarak ihracat gelirlerinden kaynaklanması ve yatırımların önemli ölçüde bu şekilde meydana gelen gelir fazlalıkları ile finanse edilmesidir.

SONUÇ

Doğal kaynakların yer yüzüne homojen olarak dağılmamış olması, bazı ülkelerin bazı ürünleri daha kaliteli ve daha az maliyetli üretmesi dış ticaretin gelişmesine neden olmaktadır. A. Smith'in öncülüğünü yaptığı klasik dış ticaret teorileri ülkelerin mevcut farklılıklarından yarar sağlanması olarak ortaya çıkmaktadır. 1960'dan itibaren klasik dış ticaret teorilerinin mevcut dış ticareti açıklamada yetersiz kalması, yeni dış ticaret teorilerinin gelişimini hızlandırmıştır.

Uluslararası dış ticaretin klasik iktisadi görüşün incelediği koşullar altında yapılmadığı görülmektedir. Gelişen teknoloji, düşen ulaşım maliyetleri, çok uluslu şirketlerin dünya ekonomisinde önemli bir yere sahip olması, çeşitli uluslararası kuruluşların dış ticaretin gelişmesine yönelik uygulamaları uluslararası ticaretin önemli bir hızla gelişmesi ve bütünleşmesine neden olmaktadır.

Dış ticaretin serbestleşmesine yönelik çeşitli eleştiriler bulunsa da bu eleştirilerin temelinde dış ticaretin serbestleştirilmesinden daha çok dış ticaretin kontrolsüz serbestleştirilmesi noktasında oluşturulduğu görülmektedir. Gelişmekte olan ekonomilerinde hızlı bir şekilde ticari serbestleşme politikalarına uyum gösterdiği görülmektedir. Kuskusuz ticari serbestleşmenin bu denli ivme kazanmasında ekonomik gelişmelerin yanında teknolojik ve politik gelişmelerde önemli bir unsur olmuştur. Günümüzde uluslararası ticaret Ar-Ge öncülüğünde ölçek ekonomisi avantajlarının kullanıldığı, büyük ölçüde eksik rekabet piyasalarının bulunduğu liderlik çekişmeleriyle oluşmaktadır. Dış ticaret, klasik ticaret teorilerinin incelediği, endüstriler arası ticaretten, aynı endüstri içinde yapılan ticarete doğru önemli bir yoğunlaşma göstermektedir. Ülkelerin aynı endüstriye ait malları bir yandan ihraç ederken diğer yandan da ithal ettiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

Atik, H. (2006), *Beşeri Sermaye, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme*, Bursa: Ekin Kitapevi.

Bayraktutan, Y. (2003), "Bilgi ve Uluslararası Ticaret Teorileri", Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, 175-186.

Caminis, A. (2007), "Fakir Ülkelerin Dünya Ticaret Sistemine Entegre Edilmesi", Çev. Bahar Burtan Doğan, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 20, 177-195.

Chang, R., Kaltani L. and Loayza N. V. (2009), "Openness Can Be Good For Growth: The Role of Policy Complementarities", Journal of Development Economics, Vol. 90, Issue 1, 33-49.

Christiansen, L., Schindler M. and Tressel, T. (2009), "Growth and Structural Reforms: A New Assessment", IMF Working Paper WP/09/284, 1-52.

Cavallo, E. and Frankel J. (2008), "Does Openness to Trade Make Countries More Valnerable to Sudden Stops, or Less? Using Gravity to Establish Causality", Journal of International Money and Finance, Vol. 27, Issue 8, 1438-1452.

Çakmak, A. Ö. (2006), "Türkiye ile Almanya, İtalya, Fransa ve İngiltere Arasında İmalat Endüstrisinde Endüstri İçi Ticaretin Yapısı: 1991-2004", Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 3, Yıl: 2, Sayı: 1, 30-47.

Dar, A. and Amirkhalkhali, S. (2003), "On the Umpact of Trade Openness on Growth: Further Evidence from OECD Countries", Applied Economics, Vol. 35, Issue 16, 1761-1766.

Dikkaya, M. ve Deniz, F. (2006), "Ekonomik Küreselleşmenin Yol Açtığı Problemler: Teorik Bir Bakış", ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 3, 163-181.

Dinler, Z. (2009), İktisada Giriş, Bursa: Ekin Basım Yayın.

DTM, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/DisTicaretDegerlendirmeDb/II-3.doc>, 27 Eylül 2010.

Edwards, S. (1993), "Openness, Trade Liberalization, and Growth in Developing Countries", Journal of Economic Literature, Vol. 31, No. 3, 1358-1393.

Emirhan, N. P. (2008), "Türk Dış Ticaretinin Alternatif Modeller Açısından Değerlendirilmesi (1982-2000)", Ege Akademik Bakış Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 28, 861-875.

Giovanni, J. and Levchenko A. A. (2009), "Trade Openness and Volatility", The Review of Economics and Statistics, Vol. 91, No. 3, 558-585.

Guttman, S. and Richards, A. (2006), "Trade Openness: An Australian Perspective", Australian Economic Papers, Vol. 45, Issue 3, 188-203.

Helpman, E. (1984), "The Factor Content of Foreign Trade", The Economic Journal, Vol. 94, No. 373, March, 84-94.

Helpman, E. (1987), "Imperfect Competition and International Trade: Evidence from Fourteen Industrial Countries", Journal of the Japanese and International Economies, Vol. 1, Issue 1, 62-81.

Horvat, B. (1999), The Theory of International Trade An Alternative Approach, Palgrave Macmillan.

Jones, R.W. (1957), "Factor Proportions and the Heckscher-Ohlin Theorem", The Review of Economic Studies, Vol. 24, No. 1, 1-10.

Karluk, S. R. (2009), Uluslararası Ekonomi Teori Politika, İstanbul: Beta Basım A.Ş.

Karluk, S. R. (2002), Uluslararası Ekonomi, Teori ve Politika, Temel Bilgiler, Ankara: Turhan Kitapevi.

Kazgan, G. (2008), İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi, 13. Basım, İstanbul: Remzi Kitapevi.

Keasing B. D. (1966), "Labor Skills and Comparative Advantage", The American Economic Review, Vol. 56, No. 1/2, 249-258.

Keesing B. D. (1965), "Labor Skills and International Trade: Evaluating Many Trade Flows with a Single Measuring Device", The Review of Economics and Statistics, Vol. 47, No. 3, 287-294.

Kibritçioğlu, A., "Porter'in Rekabetçi Avantajlar Yaklaşımı ve İktisat Kuramı", http://dialup.ankara.edu.tr/~kibritci/wp5_porter.html, 18 Ağustos 2010.

Krueger, O. A. (1974), "The Political Economy of the Rent-Seeking Society", The American Economic Review, Vol. 64, No.3, 291-303.

Krugman, P. (1980), "Scale Economies, Product Differentiation, and the Pattern of Trade", The American Economic Review, Vol. 70, No. 5, 950-959.

Leontief, W. (1953), "Domestic Production and Foreign Trade; The American Capital Position Re-Examined", American Philosophical Society, Vol. 97, No. 4, 332-349.

Li, X. (2004), "Trade Liberalization and Real Exchange Rate Movement", IMF Staff Papers, Vol. 51, No. 3, 553-584.

Markusen, R. J. (2005), "The Boundaries of Multinational Enterprises and the Theory of International Trade", The Journal of Economic Perspectives, Vol. 9, No. 2, 169-189.

Milner, C., Morrissey, O. and Zgovu, E. (2008), "Trade Facilitation in Developing Countries" CREDIT Research Paper No. 08/05, Centre for Research in Economic Development and International Trade, University of Nottingham, 1-34.

Mishkin, S. F. (2009), "Globalization and Financial Development" Journal of Development Economics, Vol. 89, Issue 2, 164-169.

Myint, H. (1997), "Adam Smith's Theory of International Trade in the Perspective of Economic Development", Economica, Vol. 44, No. 175, 231-248.

Öztürk, N. (2009), Dış Ticaret Kuram Politika Uygulama, Ankara: Palme Yayıncılık.

Panagariya, A. (2004), "Miracles and Debacles: In Defence of Trade Openness", *The World Economy*, Vol. 27, Issue 8, 1149-1171.

Porter, E. M. (1990), "The Competitive Advantage of Nations", *Harvard Business Review*, March-April, 73-91.

Posner, M. V. (1961), "International Trade and Technical Change", *Oxford Economic Papers, New Series*, Oxford University Press, Vol. 13, No. 3, 323-341.

Prebisch, R. (1950), *The Economic Development of Latin America and Its Principal Problems*, UN, Newyork.

Ricardo, D. (2001), *Principles of Political Economy and Taxation*, London, Elecbook Classics, Released 1817, The Electric Book Company Ltd.

Saçık, Y. S. (2009), "Dış Ticaret Politikası ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Teorik Açıdan Bir İnceleme", *KMÜ İİBF Dergisi*, Yıl: 11, Sayı 16, 162-171.

Seyidoğlu, H. (2009), *Uluslararası İktisat*, 17. Baskı, İstanbul: Güzem Yayınları No. 24.

Singer, H. (1950); "The Distribution of Gains Between Investing and Borrowing Countries", *The American Economic Review*, Vol. 40, No. 2, 473-485.

Smith, A. (1985), *Ulusların Zenginliği*, Çev. Ayşe Yunus, Mehmet Bakırcı, İstanbul: Alan Yayıncılık.

Tupy, L. M. (2005), *Trade Liberalization and Poverty Reduction in Sub-Saharan Africa*, CATO Institute Press, Policy Analysis No. 557.

Ünsal, M. E. (2007), *Makro İktisat, Genişletilmiş 7. Baskı*, Ankara, İmaj Yayınevi.

Vernon, R. (1966), "International Investment and International Trade in the Product Cycle", *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 80, No. 2, 190-207.

Walther, T. (2002), The World Economy, Çev. Ünal Çağlar, İstanbul: Alfa Yayınları: 1175.

Yamak, R. (2006), "Prebisch-Singer Hipotezi ve Küçük Açık Ekonomi Varsayımı", Selçuk Ün. Karaman İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı: 10, Yıl: 9, 128-143.

Yılmaz, D. (2009), Dış Ticarete Yapısal Dönüşüm: Küresel Dinamikler ve Türkiye Ekonomisi Açılış Konuşması, İstanbul: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.